

focus@ongewervelden.9

september 2008

9de focus@ongewervelden 2008

Spinnen. In deze tijd van het jaar komen we ze overal tegen. De Kruisspin als Dier van de Maand leek ons dan ook passend én met de spinnenexcursies in Antwerpen geven we deze ongewervelden de aandacht die ze verdienen.

Door het korten van de dagen en het dalen van de temperaturen, krimpt ook onze activiteitenkalender. Toch kunnen we op een mooie najaarsdag nog heel wat ongewervelden waarnemen. Reden genoeg om er nog zoveel mogelijk op uit te trekken.

Volgende thema' s komen aan bod:

- Dier van de Maand: De Kruisspin (*Araneus diadematus*)
- nachtvlindermeetnet van start
- Last van wespen?
- nieuw op de mierenwebsite
- cursussen september 2008
- de activiteitenkalender
- varia

Dier van de maand: De Kruisspin (*Araneus diadematus*)

Tekst en foto's: Bryan Goethals

Deze spin is wellicht de meest bekende spin bij ons. Ze komt heel algemeen voor in de Benelux. Het zijn tweejarige dieren, d.w.z. als ze uit het eitje komen in het voorjaar vreten ze zich het hele jaar door tot halfvolwassen exemplaren en overwinteren ze, dankzij een soort "antivriesmiddel" in het bloed, tot het volgend voorjaar, waarna ze zich tot een volwassen dier vreten, paren, eitjes afleggen, de cocon verstoppen en sterven! Vooral de grote volwassen dieren vallen sterk op in de nazomer en herfst.

Voorkomen

Deze spinnen komen voor van juli tot oktober en zijn te vinden in hoog struikgewas in bos(randen), maar vooral in bermen en tuinen. Ideaal voor deze spinnen zijn sparrenrijen omdat ze ondermeer gespecialiseerd zijn in het vangen van kleine vliegjes.

Familiekwesties

Onze kruisspin behoort tot de familie van de WIELWEBSPINNEN of ARANEIDAE.

Er zijn bij ons drie families die wielwebben maken maar echte wielwebspinnen onderscheiden zich van de HERFSTSPINNEN of METIDAE en de STREKSPINNEN of TETRAGNATHIDAE door de vorm van het lichaam en het web.

Bij onze Kruisspin is het achterlijf veel groter dan het kopborststuk en welft boven het kopborststuk uit. De stevige poten zijn flink behaard en bestekeld.

Grootte

Een volwassen wijfje kan heel gemakkelijk tot 20mm groot worden (lichaam zonder poten) en vooral de zwangere wijfjes zijn in het najaar een heel imposante verschijning. De mannetjes blijven meestal onder de 10 mm.

Lichaamsbouw

Het typische kruis dat onze Kruisspin zo herkenbaar maakt is eigenlijk een afvalstoffenverzameling van guaninekristallen die het lichaam niet meer kunnen verlaten. Dit "kruis" wordt stelselmatig opgebouwd tijdens haar leven en bevindt zich net onder de achterlijfshuid. Doordat echter guaninekristallen alle licht weerkaatsen schijnt het kruis heel wit doorheen de achterlijfshuid. Onze Kruisspin bezit acht kleine gelijkmatige oogjes, maar kijken, voelen, en horen gebeurt via de beharing op de poten en met de poten die in verbinding staat met het web.

Wielweb (zie tekening onderaan)

Een wielweb wordt beschouwd als een van de hoogtepunten van de evolutie van de spinkunst. Bij onze Kruisspin gaat het om een, nagenoeg, volledig vertikaal wielweb dat bestaat uit raamdraden, spaakdraden en vangdraden (zie tekening). De vangzone is een verzameling van vangdraden die voorzien zijn van kleefdruppeltjes. Als een Kruisspin deze vangdraden spint gaan die door een "kleefklier" zodat de draad op zich al kleverig uit de spintepels tevoorschijn komt. Met haar achterste poten tikt de spin tegen deze draad zodat de kleefstof zich verzamelt in gescheiden druppeltjes. Een prooidier dat hierop terecht komt is onherroepelijk verloren!

Het web kost de spin heel veel energie en is eigenlijk voorzien op het vangen van hele kleine vliegjes. Om de twee dagen (bij volwassen dieren) of om de dag wordt het web (met de vliegjes) gerecupereerd en opgegeten. Bosdieren zullen uiteraard ook grotere prooidieren (zoals vlinders) niet versmaden. Onze Kruisspin is een uitgesproken dagdier dat zich meestal in het centrum van haar web bevindt. 's Nachts of bij slecht weer bevindt de spin zich in haar schuilhut van waaruit een seindraad vertrekt die verbonden is met het centrum van haar web. Biedt er zich toch een prooidier aan, dan zal de spin het niet nalaten deze toch te overmeesteren.

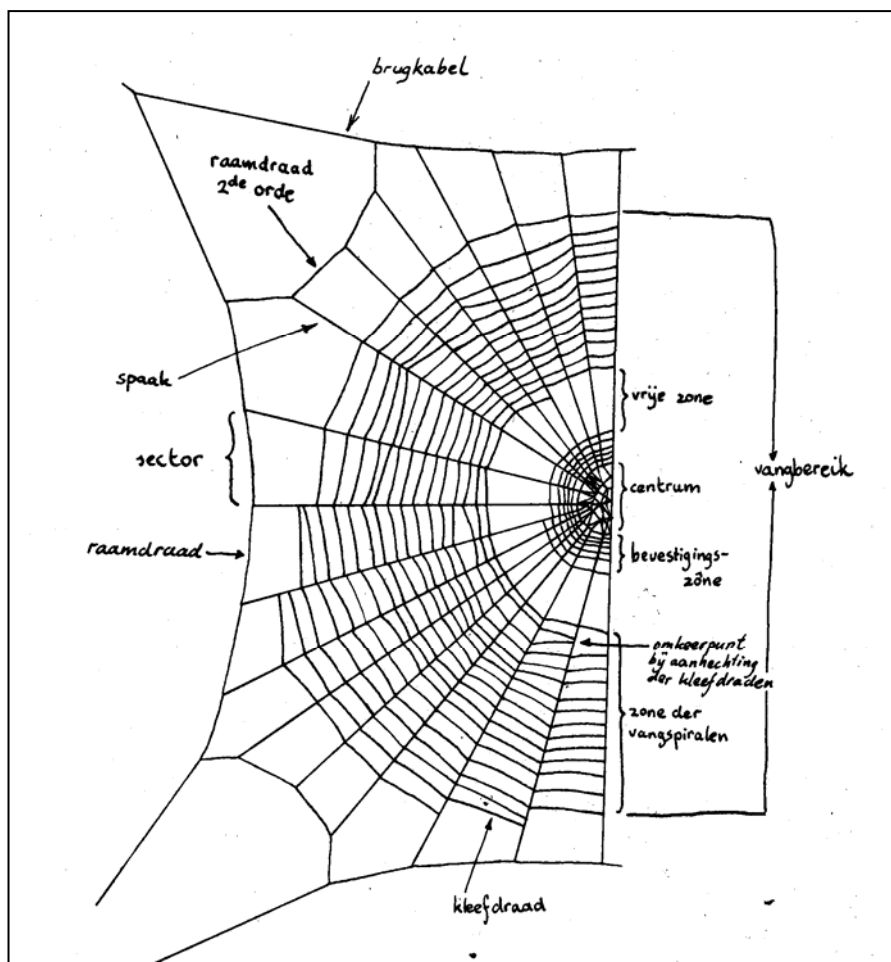
Beten

Een Kruisspin bezit twee gifkaken met twee grote giftanden die heel gemakkelijk doorheen de menselijke huid kunnen prikken. Een beet van een Kruisspin wordt ervaren als een speldenprik waarna de huid rood opzwellt en tot een kwartiertje lang een verdikking vertoont.

Maar geen paniek, je kan gerust een Kruisspin met de blote hand opnemen, ze zal nooit zomaar bijten. Heel zelden gebeurt het dat iemand de spin dreigt te verpletteren (door op te gaan zitten bvb) en dat dan de gifklieren volledig geledigd worden en de persoon in kwestie dan een veel grotere dosis gif binnenkrijgt dan voorzien.

Nageslacht (zie foto)

Een Kruisspin kan, naargelang de hoeveelheid voedsel van 100 tot 600 eitjes opbouwen en afleggen. Deze eitjes worden ingesponnen in een cocon en komen dan vanaf het voorjaar uit. Spiderlings van Kruisspinnen zijn piepklein en knalgeeloranje van achterlijfje met een zwarte vlek. Ze blijven mooi samen bij elkaar in een trosje zitten. Dreigt er gevaar, dan gaan ze uit elkaar om zich zo groot mogelijk te tonen en de vijand (lees vogel of mens) af te schrikken. De zwarte vlek verraad het overschot van de eierdooier opgeslagen in het achterlijf van de kleine spiderling. De kleintjes moeten voorlopig bij elkaar blijven want ze zijn nog niet sterk genoeg om zelf alleen al een webje te bouwen en prooien te verschalken. Eenmaal de dooier bijna opgebruikt is zal er een kanibalistische slachting plaats vinden en kunnen de overblijvende sterke spiderlings uitzwerfen in de wereld. Te voet of zwevend aan een spindraad. Een ding is zeker, enkel de spiderling die zijn eerste webje kan bouwen op een geschikte (voedselrijke) plaats zal overleven en uitgroeien tot een prachtige Kruisspin!

Referenties:

DICK JONES vert. en bew. door W.VAN KATWIJK (1983): **Thieme's Spinnengids**;
Zutphen Thieme; ISBN 90 03 98270 8

KULLMANN ERNST/STERN HORST (1975): **Leven aan een zijden draad**;
W. van Hoeve, Baarn; ISBN 90 222 0239 9

ROBERTS MICHAEL J (1999): **Spinnengids**;
Tirion Uitgevers BV, Baarn; ISBN 90 5210 268 6

VAN T VEER RON (1979): **Wielwebspinnentabel**;
Tekening web blz27 naar Wiehle : KISJES TOM
Jeugdbondsuitgeverij

Nachtvlindermeetnet van start

Motten zijn 'in'. Sinds het verschijnen van een goede Nederlandse veldgids rond nachtvlinders gaan meer en meer mensen 's nachts op pad om nachtvlinders te inventariseren. Met een speciaal hiervoor ontworpen lichtbak worden de vlinders aangetrokken. Dit levert boeiende informatie op over de verspreiding van nachtvlinders in Vlaanderen. Door ook de aantallen te noteren en een vast protocol te volgen, kunnen gebieden worden vergeleken en trends in de aantallen vastgesteld. Dat levert informatie op over de toestand van de biodiversiteit in verschillende landschappen.

Zowel specialisten als gemotiveerde beginners kunnen **meedoen** met dit nachtvlindermeetnet.

Geïnteresseerd? Stuur dan een mailtje naar: nachtvlinders@natuurpunt.be
Natuurpunt Studie zorgt voor info en begeleiding.

Last van wespen ?

Als laatstejaarsstudent biologie aan de KULeuven ben ik in het kader van mijn thesisverhandeling op zoek naar wespennesten in de regio van Leuven tot Sint-Truiden. Ik bestudeer een bepaald soort gedrag bij sociale wespen en heb hiervoor nesten met **levende wespen nodig**.

Wanneer mensen een wespennest in hun tuin of op zolder hebben, dan kom ik deze gratis weghalen. De beestjes worden niet gedood, maar krijgen een veilige thuis op mijn proefterrein.

Voor meer informatie contacteer Kristof Benaets, tel.: 016/32.39.64 of 0494/88.30.56
of e-mail: kristof.benaets@student.kuleuven.be

Nieuw op de mierenwebsite

Tekst : François Vankerkhoven

In de fiche van *Coptoformica* wordt een overzicht gegeven van de verspreiding der soorten en we noteren enig commentaar bij forcexse.

Eerste waarneming in Vlaanderen van de kortschildkever *Zyras funestus* bij de glanzende houtmier (zie 'Symbiose').

Plagiolepis taurica kreeg een nieuwe status (reeds in 1989) en wij nemen dan ook een nieuwe fiche op en passen onze soortenlijst aan.

Op de pagina van 'Symbiose' brachten we enkele wijzigingen aan en we noteren een merkwaardig fenomeen bij besmetting door nematoden.

We voegden een typebeschrijving toe aan de fiches forcpres, forcrufa, forcsang, forcfusc, forcrufi, *Lasius* en lasinige.

Neem ook eens een kijkje in de doos van Pandora (forcrufa) en op de pagina Curiosa.

www.formicidae.be

Cursussen september 2008

Sprinkhanen

Provincie West-Vlaanderen

Natuurpunt Beernem i.s.m. Natuurpunt Educatie

Plaats: BC Bulskampveld, Bulskampveld 9, Beernem

Theorie: 6/9 van 14u00 tot 17u00

Praktijk: 14/9 en 27/9 van 14u00 tot 17u00

Prijs: 10€/leden en 15€/niet-leden

Inschrijven: Rebecca Devlaeminck, 050/68 44 34, rebeccadevlaeminck@hotmail.com

Lesgever: Nobby Thys

Spinnen

Provincie Antwerpen

Natuurpunt Mechels Rivierengebied i.s.m. Natuurpunt Educatie

Plaats: BC Mechels Rivierengebied, Muizenhoek 7, Muizen

Theorie: 23/9 en 30/9 van 19u30 tot 22u30

Praktijk: 11/10 van 9u30 tot 12u30

Prijs: 15 €/leden en 35 €/niet leden

Inschrijven: BC Mechels Rivierengebied, 015/43 61 09, bc.mechelsrivierengebied@natuurpunt.be

Lesgever: Nobby Thys

Spinnenwiel fietstocht 21 september

Op een zondagse spinnenfietstocht neemt een gids je mee langs natuurgebieden in de stadsrand. Je kan kiezen uit twee tochten: door de **Hobokense Polder of de Oude Landen**.

Start: om 13 uur aan het Ecohuis, Turnhoutsebaan 139, Borgerhout.

Prijs: gratis

Inschrijven: verplicht, via leen.aertsen@stad.antwerpen.be of 03/217 08 20.

Deelnemen met eigen fietsen. Breng laarzen mee bij slecht weer.

Voor het volledige programma: www.eha.be

Stad Antwerpen

Op spinnensafari in't stad

Tijdens begeleide stadswandelingen, van 14u tot 16 u, gaat u met een gids op zoek naar verblijfplaatsen van spinnen.

Er zijn vier verschillende wandelingen, elk door een ander deel van de stad.

Binnenstad: 14 september, start Kloosterstraat aan het standbeeld van Peter De Grote, pleintje tussen Riemstraat en Kloosterstraat

Centrum: 28 september, start Komedieplaats voor ingang Bourlaschouwburg

Noord: 12 oktober, Lange Beeldekensstraat voor hoofdingang Stuivenbergziekenhuis

Zuid: 26 oktober, Harmoniepark voor ingang Harmoniegebouw Mechelsesteenweg

Prijs: gratis

Inschrijven: verplicht, via leen.aertsen@stad.antwerpen.be of 03/217 08 20.

Breng een kijkpotje mee om spinnen te vangen en determineren. Breng laarzen mee bij slecht weer.

Activiteitenkalender

3 september 2008

Westerlo

Plaatsen van fuik

Afspraak: na te vragen indien geïnteresseerd

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

4 september 2008

Westerlo

3de maal bemonsteren Slangenwortelpoel

Afspraak: Brug Snekens, Bergveld te Westerlo om 10u.

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

4 september 2008

Olen

Determinatie waterdiertjes

Afspraak: Pastorie St. Jozef Olen, Lichtaartseweg 200 om 13u – 22u.

Organisatie: NP Dubbelloof, werkgroep waterleven

Info: Erik Stoffelen 011/ 21.65.50 of ericstoffelen@skynet.be

6 september 2008

Hasselt

Vlinders en libellen aan de Rode Vijvers

Afspraak: Kapel van O.L.Vr. van Altijddurende bijstand, Goorstraat-Bolderdal, Hasselt om 13u00.

Organisatie: SAP

Info: Jan Wyers 0475/ 31.37.09, jan.wyers@skynet.be

11 september 2008

Oudenaarde

De fascinerende wereld van de spinnen, Bryan Goethals

Afspraak: De Zonnebloem, Parkstraat 25, 9700 Oudenaarde om 20u.

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37, lampyris@telenet.be

21 september 2008

Kluisbergen

Excursie Paddenbroek

Afspraak: Paddenbroek, Paddenstraat, Kluisbergen om 14u.

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37, lampyris@telenet.be

25 september 2008

Zutendaal

Waterwantsen nabij de Lieteberg en in Limburg, Eric Stoffelen

Afspraak: Bijen- en insectencentrum 'De Lieteberg', Zuurbroekstraat 16, Zutendaal van 19u tot 22u.

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55 of nobby.thys@natuurpunt.be

25 september 2008

Ronse

Evaluatie- en planningsvergadering

Afspraak: De Woeste Hoogte, Hotondstraat 2, 9600 Ronse 19u30

Organisatie: NP Lampyris, invertebratenwerkgroep Vlaamse Ardennen *plus*

Info: Anne Fobert 055/ 21.01.37 of lampyris@telenet.be

26 september 2008

Turnhout

Lieveheersbeestjes, Nobby Thys

Afspraak: Secretariaat Natuurpunt Educatie, Graatakker 11 Turnhout van 19u tot 22u.

Organisatie: NP Educatie

Info + inschrijven: Nobby Thys 014/ 47.29.55, nobby.thys@natuurpunt.be

Varia

Wil je de [focus@ongewervelden](mailto:focus@ongewervelden.be) in de toekomst *niet meer* ontvangen, geef dan jouw naam en e-mailadres door op ons **contactadres**: focus.ongewervelden@telenet.be

Je kan op dit adres ook terecht voor het doorgeven van gegevens van andere geïnteresseerden, mededelingen en teksten voor de volgende focus, vragen en suggesties...

De lijst met namen waar je waarnemingsgegevens naar toe kunt sturen is te vinden op:

<http://www.lampyris.be/waarnemingen.htm>

Voor alle andere taxonomische groepen: één adres: www.waarnemingen.be

Dank voor het lezen en tot de volgende keer.